

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

12 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 12 grudnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 25 listopada 2021 r., I ACa 551/20,
w sprawie z powództwa Banku spółki akcyjnej w W.
przeciwko B.M. i I.R.
o zapłatę,

1) oddala skargę kasacyjną;

2) zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od doręczenia powodowi odpisu niniejszego orzeczenia, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

A.W.

Marta Romańska

Grzegorz Misiurek

Dariusz Zawistowski

UZASADNIENIE

Powód Bank Spółka Akcyjna w W. wniósł o zasądzenie od I.R. i B.M. kwoty 168.285,32 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa, odpowiadającej kwocie 43.847,14 CHF ich zadłużenia na 30 maja 2018 r. z zawartej 8 sierpnia 2006 r. i wypowiedzianej umowy kredytu, obliczonego według kursu sprzedaży w tabeli kursów Banku S.A. nr [...] z [...] 2018 r. (1 CHE = 3,838000).

Powództwo zostało uwzględnione nakazem zapłaty wydanym 11 października 2018 r. w postępowaniu upominawczym, od którego pozwani I.R. i B.M. wnieśli sprzeciw, a w nim zażądali oddalenia powództwa z uwagi na nieważność umowy kredytu.

Wyrokiem z 28 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy ustalił, że 8 sierpnia 2006 r. pozwani zawarli z Bank1 S.A. w W. (obecnie pozwany) umowę o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] w kwocie 143.000 zł, waloryzowanej kursem kupna waluty CHF według tabeli kursowej banku z dnia i godziny uruchomienia kredytu. Okres kredytowania wynosił 360 miesięcy, spłata kredytu miała następować w miesięcznych równych ratach kapitałowo-odsetkowych w złotych, po przeliczeniu kwoty wyrażonej w walucie CHF według kursu jej sprzedaży z tabeli kursowej banku, obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50. Wysokość rat została określona w harmonogramie. Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, określonej w stosunku rocznym w dniu zawarcia umowy na 1,90%, a po upływie 12 miesięcy od dnia uruchomienia kredytu wyższej o 0,90 p.p. Do zmiany wysokości oprocentowania kredytu mogło dojść w razie zmiany stopy referencyjnej określonej dla danej waluty oraz zmiany parametrów finansowych rynku pieniężnego i kapitałowego w kraju, którego waluta jest podstawą waloryzacji, a o każdej zmianie oprocentowania bank miał obowiązek poinformować kredytobiorców, przy czym zmiana wysokości oprocentowania kredytu nie oznaczała zmiany umowy. Oprocentowanie należności przeterminowanych określono na 3,75% w stosunku rocznym w dniu zawarcia umowy, co stanowiło sumę oprocentowania nominalnego oraz marży banku, wynikało ono z tabeli

oprocentowania dla należności przeterminowanych w walutach obcych. Gdyby pozwani w terminie określonym w umowie nie dokonali spłaty raty kapitałowo-odsetkowej lub jej części, bank miał podjąć działania upominawcze i wypowiedzieć umowę. Okres wypowiedzenia wynosił 30 dni od doręczenia pozwany oświadczenia w tym przedmiocie. Po upływie okresu wypowiedzenia wszelkie zobowiązania wynikające z umowy stawały się wymagalne. Od wytoczenia powództwa o zapłatę wierzytelności z umowy kredytowej bank przeliczał ją na złote po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej z dnia wytoczenia powództwa.

18 sierpnia 2006 r. pozwani wystąpili o odblokowanie środków z kredytu w kwocie 143.000 zł. Zostały im one wypłacone przez bank 21 sierpnia 2006 r., po przeliczeniu kwoty kredytu na 58 794,51 CHF.

Umowa kredytu została zawarta po jednym spotkaniu pozwanych z przedstawicielem banku, na którym przedstawiono im sporządzony przez bank egzemplarz umowy kredytu. Pozwani mogli negocjować jedynie wysokość prowizji pobieranej przez bank. W razie zgłoszenia przez pozwanych zastrzeżeń do treści umowy, kolejne spotkanie z przedstawicielem banku mogłoby odbyć się po dwóch tygodniach, na co pozwani nie mogli sobie pozwolić. Pozwani mogli uzyskać kredyt w walucie polskiej albo w walucie polskiej indeksowany do CHF, USD lub EUR. Zdecydowali się na kredyt indeksowany do CHF, ponieważ wiązał się on z najniższym oprocentowaniem. Pozwani oświadczyli, że zapoznali się z przedstawioną im przez bank w pierwszej kolejności ofertą kredytu w złotych i że mają pełną świadomość ryzyka związanego z kredytem denominowanym w walucie obcej, a w szczególności tego, że niekorzystna zmiana kursu waluty spowoduje wzrost comiesięcznych rat spłaty kredytu oraz wzrost całego ich zadłużenia.

4 czerwca 2010 r. strony zawarły aneks do umowy kredytowej i zmieniły postanowienia dotyczące wysokości oprocentowania kredytu, w tym przez określenie, że w dniu aneksowania wysokość zmiennej stopy procentowej odpowiada stawce bazowej LIBOR 3M z 28 maja 2010 r., powiększonej o stałą w całym okresie kredytowania marżę banku w wysokości 2,90%.

Pismami z 8 sierpnia 2017 r. bank wypowiedział pozwanym umowę kredytu z zachowaniem 30-dniowego okresu wypowiedzenia i określił całkowitą kwotę zobowiązania pozostałego do spłaty na 43.764,56 CHF, w tym kapitał na 43.531,18 CHF i odsetki na 233,38 CHF. Pismami z 22 listopada 2017 r. bank wzywał pozwanych do zapłaty kwoty 43.246,02 CHF, w tym z tytułu kapitału 43.048,46 CHF i odsetek 197,56 CHF. Wypowiedzenie i wezwania zostały odebrane przez pozwanych.

39 maja 2018 r. bank sporządził wyciąg z ksiąg, w którym określił zadłużenie pozwanych: kapitał - 43.048,46 CHF, odsetki umowne naliczone od kapitału za okres od 27 września 2017 r. do 30 maja 2018 r. według stopy procentowej 4,66% w skali roku - 798,68 CHF, liczone według kursu sprzedaży z tabeli kursów banku nr [...] z 30 maja 2018 r. 1 CHF = 3,838 zł.

Pismem z 20 czerwca 2017 r. pozwany wezwał bank do przeliczenia kwoty zadłużenia wynikającego z umowy o kredyt z pominięciem niedozwolonych klauzul indeksacyjnych i zwrot nadpłaty jako świadczenia nienależnego, względnie o zaliczenie nadpłaty na poczet przyszłych rat. Pozwany zakwestionował postanowienia zawarte w § 7 ust. 1 oraz § 11 ust. 4 umowy. Powód odmówił uwzględnienia tego żądania, tak samo jak reklamacji z 1 sierpnia 2017 r. i propozycji przejęcia na własność przedmiotu zabezpieczenia.

Do 17 października 2017 r. pozwani spłacili kredyt łącznie w wysokości 107.268,70 zł. Spłacona kwota została zaliczona przez bank w części na spłatę kapitału - 53.199,15 zł i w części na spłatę odsetek nominalnych - 54.069,55 zł. Przyjmując, że kredyt ma charakter kredytu złotowego, a odsetki wyliczane są jako suma obowiązującej w dniach wymagalności poszczególnych rat (łącznie 132 raty) stawki LIBOR 3M i marży banku, wysokość zobowiązania pozwanych w okresie od uruchomienia kredytu (21 sierpnia 2006 r.) do ostatniej wpłaty - 17 października 2017 r., wynosiła 80.032,37 zł, w tym 38.298,50 zł tytułem kapitału i 41.733,87 zł tytułem odsetek. Na 17 października 2017 r. łączna kwota wpłacona przez pozwanych tytułem spłaty kredytu była wyższa od należnej z tego tytułu o 27.236,33 zł (107.268,70 zł minus 80.032,37 zł), w tym 14.900,65 zł tytułem różnicy w spłacie kapitału (53.199,15 zł minus 38.298,50 zł) i 12.335,67 zł tytułem różnicy

w spłacie odsetek (54.069,54 zł minus 41.733,87 zł). Rata kredytu wynosiłaby 542,97 zł, gdyby ją obliczać z zachowaniem tych parametrów.

Od 1 lipca 2009 r. bank wprowadził zmiany w regulaminie udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...] przez umożliwienie klientom dokonywania spłaty rat w walucie waloryzacji kredytu i opracował wzór aneksu do umowy kredytu. W celu dostosowania bankowej dokumentacji kredytowej do wymogów ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 165, poz. 984; dalej – ustawa antyspreadowa), 25 sierpnia 2011 r. bank wprowadził nowy wzór aneksu do umów kredytów hipotecznych [...] waloryzowanych kursem waluty obcej i udostępniał na swojej stronie internetowej stosowne informacje.

Zdaniem Sądu Okręgowego umowa kredytu indeksowanego do CHF mieści się zatem w konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant, nie narusza żadnego przepisu ustawowego, nie zmierza do obejścia prawa i jest zgodna z naturą umowy kredytu bankowego. Kwota kredytu wyrażona jest w złotych polskich, a pozwani wiedzieli jaką sumę środków pieniężnych otrzymają od powoda. Ze względu na zastosowanie klauzul indeksacyjnych nie znali natomiast na dzień zawarcia umowy dokładnej wysokości salda kredytu (świadczenia na rzecz banku), które było ustalane dopiero po uruchomieniu kredytu. Strony umowy kredytowej, korzystając z zasady swobody umów (art. 3531 k.c.), mogły poczynić dodatkowe zastrzeżenia co do sposobu spełnienia świadczenia wyrażonego w walucie polskiej. Przyjęły sposób określania salda zadłużenia oraz spłaty kredytu przez odwołanie się do kursów franka szwajcarskiego. Indeksacja świadczeń z umowy powiązana była z zastosowaniem niższego oprocentowania kredytu i oparcie go na stopie referencyjnej LIBOR. Dopuszczalność zawierania tego rodzaju umów znajduje potwierdzenie w art. 4 ustawy antyspreadowej, która weszła w życie 26 sierpnia 2011 r. i zmierzała do utrzymania funkcjonujących na rynku kredytów denominowanych według nowych zasad. Ustawodawca wprowadził w tej ustawie narzędzie prawne pozwalające wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych, zarówno na przyszłość, jak i w odniesieniu do wcześniej zawartych umów w części, która pozostała do spłacenia.

Brak jest podstaw do stwierdzenia, żeby umowa była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego w rozumieniu art. 58 § 2 k.c. Naruszenie zasad współżycia społecznego może bowiem stanowić jedynie podstawę do oceny abuzywności postanowień umownych na podstawie art. 3851 k.c., stanowiącego *lex specialis* względem art. 58 § 2 k.c. Postanowienie umowne o niedozwolonym charakterze jest jedynie bezskuteczne i jako takie nie wiąże konsumenta. Sankcja nieważności ustępuje tu przed sankcją bezskuteczności i brakiem związania wzorcem umownym.

Oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny (art. 3852 k.c.). Pozwani zawarli umowę kredytową jako konsumenci (art. 221 k.c.). Kwestionowane przez pozwanych postanowienia umowne zostały zawarte we wzorcu umowy sporządzonym przez powoda, który nie był z pozwanymi wynegocjowany indywidualnie.

Przepisy dotyczące nieuczciwych postanowień umownych stanowią implementację do krajowego systemu prawnego dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. U. L 095, z 21 kwietnia 1993 r., dalej - dyrektywa 93/13). Ich zastosowanie ma prowadzić do niezwiązania konsumenta zakwestionowanymi postanowieniami umownymi, przy jednoczesnym (na ile to możliwe) utrzymaniu w mocy umowy. Art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się uzupełnieniu umowy przez sąd przez zmianę jej treści lub uzupełnieniu z odwołaniem się do ogólnych przepisów dyspozytywnych. Dyrektywa 93/13 sprzeciwia się, w przypadku braku wyraźnej woli samego konsumenta, utrzymaniu w mocy nieuczciwych warunków umowy, które w chwili rozstrzygnięcia sporu ocenia się jako obiektywnie niekorzystne dla niego. W określonych okolicznościach konsument (kredytobiorca) może uznać, że jeżeli wyeliminowanie klauzuli niedozwolonej prowadziłoby do unieważnienia umowy, to woli on jej utrzymanie i jednocześnie utrzymanie w mocy całej umowy.

W ocenie Sądu Okręgowego kwestionowane przez pozwanych klauzule umowne nie dotyczyły głównych świadczeń stron w umowie kredytowej, a wprowadziły jedynie umowny reżim ich waloryzacji (a w istocie indeksacji).

Świadczeniami głównymi stron są kwota udostępnionego kapitału wyrażona w złotych oraz obowiązek spłaty kredytu z odsetkami oraz innymi zobowiązaniami wynikającymi z umowy kredytu. Mechanizm indeksacji nie określa bezpośrednio świadczeń głównych, tylko wprowadza zasady ich podwyższenia (lub obniżenia), zależnie od wysokości kursu waluty obcej. Możliwe jest zatem badanie abuzywności kwestionowanych przez powodów klauzul.

Sąd Okręgowy stwierdził, że klauzule zastosowane w umowie łączącej strony kształtują prawa i obowiązki pozwanych w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami przez uzależnienie warunków waloryzacji świadczeń od woli banku. Przeliczanie świadczeń z umowy według kursów walut ustalanych jednostronnie w tabeli kursowej banku prowadzi do naruszenia równowagi w relacjach między stronami umowy przez nierównomierne rozłożenie ich uprawnień i obowiązków. Prawo powoda do ustalania kursu waluty stosowanej do waloryzacji świadczeń nie doznawało bowiem żadnych umownych ograniczeń w skonkretyzowanych, obiektywnych kryteriach zmiany stosowanych kursów walutowych. Nierówność stron ujawnia się także w związku z tym, że pozwani dowiadawali się o poziomie zadłużenia ratalnego już spłaconego w związku z podjęciem odpowiedniej sumy z ich rachunku. Na ocenę tę nie wpływa ogólne poinformowanie pozwanych o ryzyku kursowym. Postanowienia umowne dotyczące waloryzacji rat kredytu do CHF nie wiążą zatem pozwanych.

Sąd Okręgowy uznał, że realiach niniejszej sprawy po wyeliminowaniu z umowy niedozwolonych postanowień możliwe jest pozostawienie w mocy jej pozostałej części, jako ważnej umowy kredytu. Niedozwolone postanowienia umowne dotyczyły bowiem jedynie mechanizmu przeliczeniowego świadczeń pieniężnych stron, wyrażonych w walucie polskiej nie zaś świadczeń głównych stron. Po wyeliminowaniu niedozwolonych postanowień umownych zachowane są wszystkie jej konieczne elementy, stanowiące *essentialia negotii* umowy kredytu.

Skoro umowa kredytu obowiązuje, to Sąd Okręgowy od ustalonej kwoty kredytu należą się odsetki liczone według stawki oprocentowania LIBOR 3M, powiększonej o marżę banku od wymagalności poszczególnych rat kredytu do dnia zapłaty. W umowie stron nie ma mowy o żadnej innej stawce oprocentowania,

a w szczególności o stawce WIBOR stosowanej w czasie zawierania umowy do kredytów złotówkowych.

Do wypowiedzenia umowy mogło dojść w razie powstania zaległości w spłacie rat. Obliczenie wysokości zobowiązania pozwanych w stosunku do banku po pominięciu niedozwolonych postanowień doprowadziło Sąd Okręgowy do wniosku, że na dzień 17 października 2017 r. po stronie pozwanych występowała nadpłata rat kredytowych w wysokości 27.236,33 zł, gdyż raty kredytu, które powinny płać wynosiły 542,97 zł. Nadpłata po stronie pozwanych występowała również w dacie wypowiedzenia umowy, a zatem bank nie miał podstaw do wypowiedzenia umowy i jego oświadczenie w tym przedmiocie nie było skuteczne. Skoro pozwani do czasu zamknięcia rozprawy spłacili kredyt łącznie wysokości 107.268,70 zł, to tym samym zapłacili już 197 pełnych rat kredytu, po 542,97 zł każda. Termin płatności kolejnej należnej bankowi raty przypada zatem na 5 marca 2023 r. W dacie orzekania powodowi nie przysługiwało żadne wymagalne roszczenie wynikające z umowy kredytu, będącej przedmiotem oceny w niniejszej sprawie.

Wyrokiem z 25 listopada 2021 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego. Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, a dzieląc w części ocenę prawną sprawy, uznał, że rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego odpowiada prawu.

Sąd Apelacyjny zaakceptował stanowisko, że postanowienia umowne dotyczące waloryzacji świadczeń z kredytu, tj. § 2 ust. 4 w zw. z § 1 ust. 1 i 3, § 7 ust. 1 i § 11 ust. 1 i 4 umowy, jako abuzywne nie wiążą stron. Uznał, iż po ich wyeliminowaniu jako klauzuli niedozwolonych umowa kredytu nie może obowiązywać, gdyż dotyczyły świadczenia głównego stron, a nie świadczenia dodatkowego. Nie można ich zastąpić innym mechanizmem przeliczeniowym, w tym stawką oprocentowania LIBOR 3M, powiększoną o marżę banku. Ani art. 3851 k.c., ani żaden inny przepis prawa nie daje podstaw do zastąpienia abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej inną, a w szczególności taką, która określałaby inny sposób ustalenia kursu waluty waloryzacji. Podstawa waloryzacji nie wynika też z art. 358 § 2 k.c., ponieważ przepis ten nie obowiązywał w chwili zawierania przez strony umowy i nie może być stosowany w drodze analogii. Usunięcie klauzul

indeksacyjnych z umowy ze skutkiem ex lege i ex tunc powoduje, że brak jest w umowie elementów koniecznych wymaganych przez art. 69 pr. bank., warunkujących możliwość obliczenia wysokości świadczeń stron podlegających spełnieniu w jej wykonaniu.

Pozwani początkowo chcieli utrzymania w mocy umowy kredytu, jednakże wyłącznie na takich warunkach, że waloryzacyjne postanowienia umowy zastąpione zostaną stawką oprocentowania LIBOR 3M, co nie może być zaakceptowane. Pozwani nie godzili się na zastosowanie innego mechanizmu waloryzacji, w szczególności przy zastosowaniu stawki WIBOR 3M. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, że umowy utrzymać nie można, a w związku z jej nieważnością na stronach ciążyą obowiązki wzajemnego zwrotu świadczeń spełnionych w związku z jej wykonywaniem.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z 25 listopada 2021 r. powód zarzucił, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem: - art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez nierozstrzygnięcie o skutkach abuzywności na podstawie przepisów materialnych aktualnych na dzień orzekania, ewentualnie aktualnych także na dzień zawarcia umowy, gdyż przy rozstrzygnięciu o skutkach abuzywności, można zastosować art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu aktualnym na dzień tak zawarcia umowy, jak i na dzień zamknięcia rozprawy, tj. z uwzględnieniem nowelizacji art. 358 § 2 k.c., która weszła w życie 24 stycznia 2009 r, przewidującej oparcie przeliczeń wartości świadczeń w oparciu o kurs średni NBP; - art. 321 k.p.c. przez nie zasądzenie od pozwanych na rzecz banku kwoty należnej mu w związku z rozliczeniem stron nieważnej umowy według teorii salda lub dwóch kondykcji.

Pozwany zarzucił także, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane z naruszeniem prawa materialnego, tj.: - art. 3851 § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że postanowienia waloryzacyjne odsyłające do tabeli kursów banku stanowiące (w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13) „warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe”, to jest odzwierciedlające art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank., nie są wyłączone na gruncie dyrektywy 93/13 spod kontroli abuzywności; - art. 3851 § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2

dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że postanowienie, które przez rozsądnego konsumenta nie jest uważane za istotne dla zawarcia umowy może być uznane za abuzywne; - art. 3851 § 1 k.c. w zw. z 3852 k.c. przez przyjęcie, że wykonanie umowy nie może mieć znaczenia dowodowego przy ocenie abuzywności kwestionowanego postanowienia; - art. 3851 § 1 w zw. z § 3 k.c. przez przyjęcie, że postanowienia waloryzacyjne nie zostały z pozwanymi uzgodnione indywidualnie, mógł on bowiem negocjować jedynie postanowienia dotyczące prowizji; - art. 3851 § 1 oraz § 3 k.c. przez przyjęcie, że sporne postanowienia waloryzacyjne spełniają przesłanki abuzywności; - art. 3851 § 1 k.c. w zw. z 3852 k.c. przez uznanie, że sposób wykonania umowy jest nieistotny z punktu widzenia rozstrzygnięcia o abuzywności klauzul; - art. 3851 § 1 i 2 k.c. w zw. z 3852 k.c. przez niewzięcie pod uwagę indywidualnych okoliczności sprawy, w szczególności wiedzy i doświadczenia kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy oraz świadomości w zakresie możliwych ryzyk oraz faktycznej alternatywy dla kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy, gdyby chciał zawrzeć umowę bez kwestionowanych postanowień i całościowego wpływu, jaki ich wprowadzenie do umowy miało na interes konsumenta; - art. 3851 § 1 i 2 k.c. w zw. z 3852 k.c. przez stwierdzenie, że bezskuteczność części czynności prawnej, skutkuje nieważnością całej umowy, chociaż bez spornych postanowień umowa i tak zostałaby zawarta; - art. 221 k.c. w zw. z art. 385 1 k.c. przez przyjęcie, że status konsumenta zwalnia z obowiązku zachowania spokoju, rozwagi oraz ostrożności, w szczególności w przypadku zaciągnięcia zobowiązania, którego wartość jest znaczna, a przy tym waloryzowana w obcej walucie, przy jednoczesnym długoletnim okresie trwania stosunku łączącego stron; - art. 3851 § 2 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 i 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 3531 k.c. w zw. z art. 2, 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji przez stwierdzenie, że abuzywność spornych postanowień umowy skutkuje upadkiem całej umowy, co stoi w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, równości, pewności prawa oraz utrzymania w mocy umowy w zakresie niedotkniętym abuzywnością, a także pozostaje w sprzeczności z interesem innych konsumentów oraz konkurentów powoda, które to zasady wynikają z Konstytucji oraz z dyrektywy 93/13 i polskich przepisów implementujących tę dyrektywę; - art. 3851 § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, przez stwierdzenie upadku umowy

bez poinformowania uprzednio pozwanego o skutkach takiego rozstrzygnięcia; - art. 358 § 2 k.c., art. 41 ustawy z 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe (Dz. U. z 2016 r., poz.160; dalej – pr. weksl.), art. 24 ust. 3 ustawy o NBP wszystkie w zw. z art. 3851 § 2 k.c., przez uznanie, że nie mogą być zastosowane jako przepisy dyspozytywne przy wydawaniu rozstrzygnięcia i stanowić podstawy do uzupełnienia pominiętych klauzul waloryzacyjnych odesłaniem do kursu CHF stosowanego przez NBP; - art. 3851 § 2 k.c. przez przyjęcie, że z powodu wyeliminowania z umowy klauzul waloryzacyjnych, umowa jest nieważna, podczas gdy po stwierdzeniu bezskuteczności spornych klauzul umowa powinna obowiązywać w pozostałym zakresie; - art. 3851 § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez stwierdzenie upadku umowy bez poinformowania uprzednio pozwanego o skutkach takiego rozstrzygnięcia oraz w sytuacji, gdy było to obiektywnie niekorzystne dla pozwanego.

Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zmianę wyroku Sądu Okręgowego i uwzględnienie powództwa.

Pozwani wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sugerowane przez powoda w ramach zarzutu naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez nierozstrzygnięcie o skutkach abuzywności na podstawie przepisów materialnych aktualnych na dzień orzekania, ewentualnie aktualnych także na dzień zawarcia umowy, miałyby polegać na wprowadzeniu do umowy w miejsce zakwestionowanych klauzul waloryzacyjnych przewidzianego w art. 358 § 2 k.c. kursu CHF ustalanego przez NBP. Aktualnie jednak nie budzi wątpliwości w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że w razie stwierdzenia w umowie niedozwolonych klauzul niedopuszczalne jest zastępowanie wyeliminowanego abuzywnego postanowienia innym mechanizmem wyliczenia kwoty raty kapitałowo-odsetkowej. Żaden przepis prawa, w tym art. 358 § 2 k.c., nie daje podstaw do zastąpienia klauzuli abuzywnej innym postanowieniem. Uzupełnienie luk po wyeliminowaniu klauzuli abuzywnej wiązałoby się bowiem

ze zbyt daleko idącą modyfikacją umowy w celu ratowania sytuacji prawnej przedsiębiorcy stosującego niedozwolone postanowienie umowne.

Sąd Apelacyjny nie mógł zatem zastosować w sprawie art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sposób sugerowany przez powoda. Sąd Apelacyjny nie naruszył także art. 321 k.p.c. W świetle tego przepisu był bowiem związany żądaniem pozwu, a na żądanie to w świetle art. 187 § 1 k.p.c. składa się nie tylko określenie treści indywidualnej, gdyż skierowanej do pozwanego normy postępowania, którą sąd ma zawrzeć w sentencji wyroku, lecz i przytoczenie podstawy faktycznej, w świetle której ta norma znajduje usprawiedliwienie. Powód konsekwentnie zmierzał do uzyskania świadczenia mającego mu się należeć w związku z tezą, że pozwani nie wykonują zawartej z nim i wiążącej obie strony umowy, podczas gdy ustalenia przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia nie potwierdziły prawdziwości tej tezy. Nieważność umowy oznacza, że strony powinny się rozliczyć ze spełnionych wzajemnie świadczeń według zasady dwóch kondycji, nie zaś, że pozwani mają świadczyć na rzecz powoda kwotę ustaloną zgodnie z umową kredytową i w wykonaniu tej umowy. Zasądzenie na rzecz powoda żądanej przez niego kwoty byłoby w świetle art. 321 k.p.c. możliwe, gdyby powód – licząc się z możliwością uwzględniania zarzutów pozwanych do umowy – zgłosił stosowne żądanie ewentualne.

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 3851 § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Wykładnia językowa art. 3851 § 1 zdanie pierwsze k.c. nie stwarza podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Z przepisu wynika, że przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie

z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 3851 § 1 k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 3851 § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta).

W judykaturze Sądu Najwyższego obecnie dominuje pogląd, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy. Pogląd ten uwzględnia stanowisko Trybunału Sprawiedliwości UE, w orzecznictwie którego podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (por. wyroki TSUE z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14 Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 35). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy - konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększeniem kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44).

W wyroku z 30 września 2020 r., I CSK 556/18 Sąd Najwyższy wyjaśnił, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu

charakteryzują tę umowę. Za takie uznawane są m.in. postanowienia (określane niekiedy jako „klauszule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy-konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększeniem kosztu kredytu.

Pozwani zawarli umowę z powodem działając jako konsumenci. Ustalone indywidualne okoliczności sprawy nie świadczą o tym, że postanowienia umowne zostały przez nich indywidualnie wynegocjowane z bankiem. Przeciwnie, postanowienia te ustalone zostały we wzorcu wykorzystywanym przez bank, a na negocjowanie odstępstw od niego pozwani nie mieli ani czasu, ani możliwości faktycznych. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 24 września 2024 r., I CSK 2910/23, wpływ konsumenta na treść postanowień umownych polega na wspólnym ustaleniu ostatecznego brzmienia klauzuli, w wyniku rzetelnych negocjacji, w ramach których konsument ma realny wpływ na treść określonego postanowienia umownego, chyba że zostało ono sformułowane przez konsumenta i włączone do umowy na jego żądanie.

W orzecznictwie przyjęto, że w celu zrealizowania przez bank obowiązków informacyjnych co do ryzyka walutowego i kursowego, które wiąże się dla konsumenta z zawarciem umów kredytowych indeksowanych do waluty obcej (denominowanych w walucie obcej) nie jest wystarczające stwierdzenie w umowie, że ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca oraz odebranie od niego oświadczenia, zawartego we wniosku o udzielenie kredytu, o standardowej treści, iż został poinformowany o ponoszeniu ryzyka wynikającego ze zmiany kursu waluty oraz przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Istnieje obowiązek ostrzegawczy instytucji finansowej, która oferując kredyt powiązany z walutą obcą kredytobiorcy, niejednokrotnie takiemu, który nie ma zdolności kredytowej do zaciągnięcia kredytu złotowego, powinna dołożyć szczególnej staranności w zakresie wyraźnego wyjaśnienia zagrożeń wiążących się z takim produktem finansowym. Zachowanie informacyjne banku powinno polegać na poinformowaniu klienta o zakresie ryzyka kursowego w sposób jednoznaczny i zrozumiałe unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne, a efektem może być obowiązek zwrotu kwoty wielokrotnie wyższej od pożyczonej mimo

dokonywania regularnych spłat (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 35; wyrok Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7).

Ocena materialnoprawna sprawy przez Sąd Apelacyjny odpowiada aktualnej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego, w której dominuje pogląd, ukształtowany pod wpływem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, przewidującym, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe, a element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, mogące być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści postanowienia umownego przez zmianę jego istoty.

Wyeleminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sąd Apelacyjny rozważył tę kwestię i uznał, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się za jej nieważnością

(wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach, na przykład przez odwołanie się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. W orzecznictwie szeroko wypowiedziano się również o niemożności uzupełnienia postanowień umownych normami zawartymi w przepisach wskazanych przez skarżącego, w tym także stosowania w tym celu art. 358 § 2 k.c., art. 41 pr. weksl., art. 24 ust. 3 ustawy o NBP w zw. z art. 3851 § 2 k.c. (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

W razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych utrzymanie umowy nie jest zatem możliwe z prawnego punktu widzenia. Jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. W konsekwencji art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260-18, pkt 44 i 45; wyrok

Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 39814 oraz – co do kosztów postępowania – art. 108 § 1, art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 39821 i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2023 r., poz. 1964), orzeczono jak w sentencji.

Marta Romańska   Grzegorz Misiurek   Dariusz Zawistowski

A.W.

r.g.